

В. І. Пасічник, О. М. Керницький, В. С. Васищев

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ПРАКТИКИ НАДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ОСОБОВОМУ СКЛАДУ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ І МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Розглянуто особливості реалізації дослідження з установаження проблемних питань сучасної практики надання психологічної допомоги особовому складу НГУ під час ведення бойових дій і визначення можливих шляхів їх вирішення. Наведено результати цього дослідження.

Обґрунтовано доцільність і актуальність установаження існуючого масиву проблемних питань у зазначеній сфері й визначення шляхів їх вирішення. Розкрито алгоритм дослідницьких дій, якісний і кількісний склад залучених носіїв важливої дослідницької інформації та використані методи отримання необхідної інформації.

На підставі даних, отриманих від носіїв важливої дослідницької інформації, методами інтерв'ю, письмового опитування експертів, групових бесід з учасниками бойових дій, вивчення досвіду психологічного забезпечення бойової діяльності формувань НГУ, їх аналізу й узагальнення встановлено перелік проблемних питань сучасної практики надання психологічної допомоги особовому складу. Цей перелік презентовано за належністю до інформаційного, організаційного та практично-реалізаційного складників здійснення психологічної допомоги. Відповідно до характеру встановлених проблемних питань та оцінки можливостей їх вирішення запропоновано авторське бачення можливих шляхів поліпшення ситуації у цій сфері.

Запропоновано використовувати наведений дослідницький матеріал як підґрунтя для реалізації організаційно-методичних удосконалень у практиці надання психологічної допомоги особовому складу під час ведення бойових дій.

Ключові слова: *службово-бойова діяльність, бойові дії, суб'єкти морально-психологічного забезпечення, психологічне забезпечення, психологічна допомога, професійна компетентність.*

Постановка проблеми. Сучасна практика бойового застосування Національної гвардії України (НГУ), аналіз досвіду виконання завдань за призначенням особовим складом військових частин і підрозділів під час антитерористичної операції, операції об'єднаних сил і в ході відсічі широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти нашої держави потребують посиленої уваги посадових осіб усіх рівнів військового управління до забезпечення надійності діяльності та психічного функціонування військовослужбовців в екстремальних умовах бойової діяльності. Одним із напрямів забезпечення професійної і функціональної надійності учасників бойових дій, а відповідно і зниження психогенних втрат особового складу, є своєчасне й адекватне надання якісної психологічної допомоги (ПД) військовослужбовцям, які її потребують. Адже значна вітальна загроза та вплив екстремальних бойових стрес-факторів завдають певній частині військовослужбовців бойових психічних травм, що призводять до часткової або й повної втрати їхньої боєздатності. Це можуть бути як непатологічні психоемоційні реакції людини на екстремальну ситуацію, так і патологічні – психогенії. Проте в будь-якому разі виконання бойових завдань в екстремальних умовах не минає безслідно для психічного здоров'я людини. Питання тільки в ступені важкості й часі виникнення психогенних розладів.

З огляду на це актуально постає питання забезпечення відповідності сучасним запитам практики ведення бойових дій науково-теоретичного, організаційного, методичного, матеріально-технічного підґрунтя надання адекватної психологічної допомоги військовослужбовцям, які її потребують. Реалізується це насамперед шляхом вирішення нагальних проблем у зазначеній сфері.

У наукових джерелах поняття «проблема» тлумачиться як стан невизначеності, що виникає як суперечність (чи невідповідність) між очікуваним і наявним, між потребами, що виникли, і можливостями їх реалізувати, між запитами практики і недостатньою науково-теоретичною розробленістю шляхів задоволення цих запитів тощо [1]. При цьому широка соціальна практика свідчить про те, що хронічна невирішеність актуальних проблем призводить до зниження якості функціонування певної системи, нереалізованості мети її розвитку, регресу, фрустрації соціуму та інших негативних наслідків. Вирішення ж актуалізованих практикою проблем має зворотний ефект: воно надає позитивного імпульсу розвитку певної системи, підвищує ефективність її функціонування.

Це ж саме стосується й системи психологічної допомоги. Об'єктивне і повне усвідомлення суб'єктами морально-психологічного забезпечення (МПЗ) – командирами, фахівцями органів по роботі з особовим складом, психологічного забезпечення та посадовими особами штабів, служб забезпечення тощо – актуальних проблем практики надання психологічної допомоги особовому складу НГУ під час ведення бойових дій дає змогу забезпечити оперативне реагування щодо їх вирішення, адекватне усунення чинників, які ускладнюють реалізацію завдань ПД, а відтак і вдосконалити організаційно-методичне підґрунтя її здійснення в подальшому. Тому дослідження існуючого масиву проблемних питань сучасної практики надання психологічної допомоги особовому складу підрозділів НГУ під час ведення бойових дій і шляхів їх вирішення вбачається доцільним і актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти теорії і практики психологічної допомоги особам, які в процесі життєдіяльності переживають різноманітні складні життєві ситуації, кризи, екстремальні події тощо, а також фахівцям ризиконебезпечних видів діяльності, котрі виконують завдання в екстремальних умовах і, відповідно, мають певні порушення психічного функціонування, розглядаються, зокрема, у працях таких науковців, як В. М. Крайнюк, М. С. Корольчук, Н. В. Оніщенко, Є. М. Потапчук, І. І. Приходько, А. М. Романишин і О. В. Бойко, О. В. Тимченко [2–9] та ін.

Значущим доробком з питань теорії і практики психологічної допомоги військовослужбовцям, у тому числі й у бойових умовах, є праці науковців Національної академії Національної гвардії України [10–14]. Вони різноаспектні, ґрунтуються на новітніх дослідженнях і мають сучасне прикладне спрямування.

Однак вивчення масиву наукових джерел відповідного контексту засвідчило, що наразі бракує презентованих праць, де б систематизовано висвітлювався дослідницький матеріал щодо існуючих проблемних питань сучасної практики надання психологічної допомоги особовому складу НГУ під час ведення бойових дій із відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України та шляхів їх вирішення. Саме це й зумовило мету нашої роботи.

Мета статті – на основі проведених емпіричних досліджень розкрити існуючі проблемні питання сучасної практики надання психологічної допомоги особовому складу НГУ під час ведення бойових дій і визначити шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Для забезпечення реалізації наведеної вище мети дослідницькі дії проводилися за таким алгоритмом:

- 1) визначення якісного складу та кількості носіїв важливої дослідницької інформації, які мали бути залучені до процесу встановлення зазначених проблемних питань;
- 2) конкретизація методів, засобів та умов отримання необхідної інформації від залучених респондентів;
- 3) отримання й узагальнення інформації, її презентація у вигляді переліку проблемних питань і встановлення можливих шляхів їх вирішення;
- 4) отримання зворотного зв'язку від опитаних щодо об'єктивності існування, правильності формулювання і повноти подання масиву проблемних питань сучасної практики надання психологічної допомоги особовому складу НГУ під час ведення бойових дій, а також стосовно доцільності запропонованих шляхів їх вирішення;
- 5) коригування на основі відгуків осіб, залучених до дослідження, переліку проблемних питань і шляхів їх вирішення, а також їх остаточна презентація.

У процесі дослідження як носіїв необхідної інформації було залучено: посадових осіб усієї вертикалі психологічної служби НГУ (від відділу психологічного забезпечення департаменту персоналу ГУ НГУ до психологів батальйонної ланки різних оперативно-територіальних об'єднань) – 8 осіб; офіцерів органів по РОС (від бригадної до ротної ланки) – 10 осіб; науково-педагогічних і наукових працівників НА НГУ, які мають досвід здійснення заходів психологічної допомоги учасникам бойових дій, – 3 особи, а також 4 командири підрозділів. Усього 25 осіб.

При цьому використовувалися такі методи отримання дослідницької інформації: інтерв'ю (з тими посадовими особами, з ким можна було поспілкуватися віч-на-віч або телефоном); групова бесіда (під час проведення науково-педагогічними працівниками кафедри заходів психологічного забезпечення з військовослужбовцями військових частин НГУ, які внаслідок ротації проходили відновлення); опитування експертів (за допомогою відповідних запитань посадовим особам, відправленим на телефон, і отримання від них письмових відповідей); вивчення досвіду психологічного забезпечення бойової діяльності формувань НГУ.

Таким чином, реалізований алгоритм наведених вище дослідницьких дій дав змогу встановити основні проблемні питання сучасної практики надання психологічної допомоги особовому складу підрозділів НГУ під час ведення бойових дій. Перелік цих питань ми диференціювали за належністю до інформаційного, організаційного і практично-реалізаційного складників надання психологічної допомоги особовому складу.

Проблемні питання, які стосуються інформаційного складника надання психологічної допомоги особовому складу військових частин НГУ.

1. Бракує нормативно-правової врегульованості й визначеності питань надання особовому складу психологічної допомоги, особливо щодо реалізації процесу відновлення стану боєздатності військовослужбовців після періоду ведення активних бойових дій, і проведення соціально-психологічної й медичної реабілітації. Недостатня скоординованість дій щодо реалізації завдань психологічної допомоги суб'єктів Сил оборони (ЗСУ, НГУ, ДПСУ), які спільно беруть участь у веденні бойових дій. Положення керівних документів, так само як і змістових, організаційних, технологічних аспектів надання ПД особовому складу, містять значні відмінності. Це стосується й визначення та реалізації рівнів надання психологічної допомоги, і здійснення програм психологічного відновлення, і проведення декомпресії та ін.

2. Нормативно-правові акти та інші керівні документи щодо психологічного забезпечення СБД НГУ, зокрема й надання психологічної допомоги особовому складу, не повною мірою оновлені згідно із сучасними потребами й досвідом ведення бойових дій.

3. Система професійно-психологічної підготовки як засобу формування у військовослужбовців необхідних компетентностей щодо розпізнавання негативних психічних реакцій і станів, виконання заходів першої (екстреної) психологічної допомоги з урахуванням бойового досвіду, досвіду перебування військовослужбовців у полоні та оточенні потребує змістовного вдосконалення, а також використання передових сучасних технологій посилення психічної стійкості особового складу, формування команд на етапах як бойового злагодження, так і відновлення стану боєздатності військовослужбовців після періоду ведення активних бойових дій.

4. Неналежна поінформованість суб'єктів МПЗ НГУ щодо наявних протоколів надання першої психологічної допомоги військовослужбовцям у разі виникнення негативних психічних реакцій і станів, розроблених науковцями науково-дослідного центру СБД НГУ НА НГУ ще у 2018 р., показань для направлення особового складу на реабілітацію, а також про їх місце й роль у трирівневій системі першої психологічної допомоги. Потребують чіткішого визначення критеріїв та механізми переходу до надання допомоги психотравмованим військовослужбовцям з 1–2 на вищі рівні.

5. Бракує унормованості та інформаційно-методичної забезпеченості дій суб'єктів МПЗ щодо осіб з алкогольною, наркотичною чи ігровою залежністю, які беруть участь у бойових діях.

6. У значній кількості військовослужбовців не сформовано чітких та об'єктивних уявлень про свою особисту відповідальність за підтримання належного стану боєздатності і ресурси, які мають бути для цього застосовані, про можливості й позитивні ефекти своєчасного та якісного надання психологічної допомоги військовослужбовцям, що її потребують. Існують викривлені уявлення про зміст і характер роботи психолога з особами, які звернулися по ПД, невіра в їхню професійну кваліфікацію, упереджене ставлення до проведення психологічних заходів тощо.

Проблемні питання, що стосуються організаційного складника надання психологічної допомоги особовому складу військових частин НГУ.

1. Професійно-психологічний відбір осіб, які підлягають мобілізації для участі в бойових діях, здійснюється недостатньо якісно. Він не забезпечує належного рівня функціональної надійності призваних військовослужбовців, особливо під час служби в підрозділах, що беруть безпосередню участь у веденні бойових дій. Не повною мірою врегульовані питання направлення призваних військовослужбовців, які обмежено придатні до військової служби за психологічними, фізичними та психофізіологічними показниками, до підрозділів, які не беруть участі в бойових діях, а також звільнення тих, хто через отримані фізичні та психічні травми не здатний повноцінно виконувати службові завдання навіть у таких підрозділах.

2. Не повною мірою реалізується потреба в кадровому забезпеченні надання спеціалізованої психологічної допомоги військовослужбовцям – учасникам бойових дій. Наразі існує нагальна потреба в комплектуванні значної кількості вакантних посад психологами, спроможними надавати якісну психологічну допомогу учасникам бойових дій. Попри наявність на ринку праці непрацевлаштованих психологів, бракує фахівців, котрі погоджувалися б працювати в умовах частих відряджень, дискомфорту, надавати психологічну допомогу ініціативно, не «очікуючи клієнтів у кабінеті». Такий стан справ призводить до переобтяженості психологів професійними

завданнями, адже не дотримуються норми службового навантаження (не більше 300 осіб штатної чисельності особового складу на одного психолога у воєнний (особливий) період). При цьому позаштатні помічники психолога у підрозділах або відсутні, або призначаються формально, зазвичай без належної підготовки, а посади інструкторів ментального здоров'я у військових підрозділах не запроваджено.

3. Недостатня організаційно-методична і матеріально-технічна забезпеченість роботи мобільних груп психологічної підтримки (МГПП). Брак транспорту в їх розпорядженні обмежує можливості оперативного прибуття до місць перебування військовослужбовців, які потребують допомоги, особливо в умовах розтягнутого фронту бойових дій.

Керівним складом підрозділів не повною мірою враховується інформація зворотного зв'язку від членів зазначених груп. При цьому є випадки недостатньо якісного й системного здійснення належного контролю психоемоційного стану членів МГПП, коли саме ці фахівці потребують супервізії.

Проблемні питання, що стосуються практично-реалізаційного складника надання психологічної допомоги особовому складу військових частин НГУ.

1. Недостатньо сформована компетентність більшості особового складу для здійснення самопомоги та надання адекватної першої психологічної допомоги іншим військовослужбовцям у бойових умовах (на першому рівні). Насамперед це стосується мобілізованих військовослужбовців, як рядового складу, так і, на жаль, сержантів та офіцерів. Заняття з особовим складом проводяться не на відповідному теоретико-методичному та організаційному рівні, немає системності й послідовності у формуванні зазначених компетентностей. Посадові особи, на яких покладається проведення таких занять, не мають належно сформованих знань у сфері ПД, відповідних методичних навичок, а також мотивованості і здатності навчати підлеглих.

2. У ході здійснення психологічного супроводу виконання бойових завдань особовим складом не повною мірою реалізується психологічний моніторинг соціально-психологічних процесів у військових колективах, чинників, які зумовлюють зниження морально-психологічного стану (МПС) підрозділів, існуючих типових психологічних проблем військовослужбовців, їх актуальних потреб і запитів. Тому спрямованість психологічної роботи з особовим складом недостатньо відповідає актуальним потребам, так само як і зміст прийнятих управлінських рішень щодо підтримання належного рівня МПС, психічного здоров'я військовослужбовців, соціально-психологічного клімату в підрозділах.

3. Часто через брак особового складу командири не в змозі оперативно виконувати рекомендації психолога про відсторонення від виконання бойових завдань військовослужбовців із негативними психічними станами та проявами дезадаптації, виділяти час для роботи психолога з особовим складом, а також направляти учасників психотравмуючих подій на дебрифінг.

Не сприяє якості надання ПД брак місця й належних умов для проведення індивідуальної і, особливо, групової роботи фахівцями мобільних груп психологічної підтримки. Водночас слабка й міжвідомча координація дій цих груп із відповідними групами контролю бойового стресу Збройних Сил України.

Проведений аналіз зазначених проблемних питань, які стосуються надання психологічної допомоги особовому складу військових частин НГУ, дав змогу визначити такі *можливі шляхи їх вирішення*.

1. Генерування суб'єктами МПЗ тактичного рівня конкретних пропозицій щодо нормативно-правового урегулювання й удосконалення питань організації надання особовому складу психологічної допомоги і направлення відповідних звернень до старшого керівництва за управлінською вертикаллю.

Суб'єкти МПЗ оперативного рівня повинні збирати й узагальнювати такі пропозиції, надавати відповідну інформацію за визначеними каналами вищому керівництву для ініціювання проведення змін і вдосконалення, визначення механізмів їх реалізації та подання відповідних проєктів на розгляд Верховної Ради, Кабінету Міністрів України, профільних міністерств і відомств тощо. При цьому всім посадовим особам військово-управлінської вертикалі важливо усвідомлювати, що їхні ініціатива, активність і зацікавленість у вдосконаленні нормативно-правової врегульованості та чіткій визначеності питань надання особовому складу якісної психологічної допомоги безпосередньо визначає рівень морально-психологічного стану особового складу, його мотивації, психогенних втрат під час виконання бойових завдань і загалом ефективність виконання бойових завдань, а також соціальне благополуччя суспільства.

Подібна ситуація і з удосконаленням професійно-психологічного відбору осіб, які підлягають мобілізації для участі в бойових діях, і з урегулюванням питання направлення призваних

військовослужбовців, обмежено придатних до військової служби за психологічними, фізичними та психофізіологічними показниками, до підрозділів, які не беруть участі в бойових діях, а також зі звільненням тих, хто через отримані фізичні та психічні травми, не здатний повноцінно виконувати службові завдання навіть у таких підрозділах.

2. Створення на рівні Генерального штабу Збройних Сил України робочої групи з представників суб'єктів Сил оборони, які спільно беруть участь у веденні бойових дій, для оперативного погодження і врегулювання питань забезпечення єдиних підходів щодо змістових, організаційних, технологічних аспектів надання ПД особовому складу та узгодження відповідних положень відомчих керівних документів, а відтак і координування зусиль з удосконалення нормативно-правового забезпечення у цій сфері.

3. Проведення на рівні Департаменту персоналу ГУ НГУ в контексті наявних проблемних питань організації та здійснення психологічної допомоги особовому складу в бойових умовах, а також інших суміжних напрямів психологічного забезпечення СБД НГУ моніторингу необхідних змін в існуючих керівних документах і належне й послідовне їх оновлення з урахуванням сучасних потреб і досвіду ведення бойових дій.

4. Спрямування об'єднаних зусиль науковців НА НГУ та керівників підрозділів психологічного забезпечення НГУ на вирішення завдань змістовно-методичного оновлення системи професійно-психологічної підготовки особового складу військових частин і підрозділів з урахуванням бойового досвіду, досвіду перебування військовослужбовців у полоні та оточенні, а також із використанням передових сучасних технологій посилення психічної стійкості особового складу, формування команд на етапах як бойового злагодження, так і відновлення стану боєздатності військовослужбовців після періоду ведення активних бойових дій. При цьому особливу увагу сфокусувати на формуванні у військовослужбовців необхідних компетентностей щодо розпізнавання негативних психічних реакцій та станів і виконання заходів першої (екстреної) психологічної допомоги, а також вироблення об'єктивних уявлень про можливості й позитивні ефекти своєчасного і якісного надання самопомоги чи психологічної допомоги товаришам по службі, які її потребують, а також про свою особисту відповідальність за підтримання належного стану боєздатності і наявності особистих ресурсів, які мають бути для цього застосовані.

5. Використання ефективного інформаційного впливу на всі категорії особового складу з подолання упередженого ставлення до здійснення заходів психологічного забезпечення, викривленого уявлення про мету й завдання психологічної роботи з особовим складом, а також недооцінювання ролі психологічного складника в забезпеченні психічної стійкості та боєздатності військовослужбовців. При цьому значну увагу слід приділяти забезпеченню формування правильних уявлень у керівного складу всіх рівнів щодо своєї безпосередньої причетності до вирішення питань збереження психічного здоров'я підлеглих, глибокого усвідомлення своїх ролі та місця в системі психологічної допомоги особовому складу, а також відповідальності за сформованість належного рівня теоретичної, методичної та практичної підготовленості у зазначеній сфері і демонстрації зразковості в питаннях оволодіння прийомами першої психологічної допомоги та самопомоги.

Значущу роль у реалізації цих заходів мають відігравати й підвищення рівня професійної компетентності фахівців психологічної служби, й оптимізація їхньої особистої професійної позиції у військовому колективі та здатності до взаємодії з іншими суб'єктами МПЗ, а також уміння навчити військовослужбовців і командирів усіх рівнів розпізнавати негативні психічні реакції та стани, натренувати їх у застосуванні заходів першої (екстреної) психологічної допомоги в процесі занять із професійно-психологічної підготовки та спеціальної психологічної підготовки до участі в бойових діях.

6. Реалізація важливої на сьогодні потреби в надійному й актуальному джерелі інформації, спрямованому на оперативне задоволення запитів практики психологічного забезпечення, належного реагування на існуючі проблемні питання, коригування певних підходів у здійсненні психологічної роботи, поширення передового досвіду, сприяння фаховій обізнаності та методичній грамотності суб'єктів психологічної допомоги щодо алгоритмів і механізмів вирішення нагальних завдань, зокрема й застосування протоколів надання першої психологічної допомоги, доведення змін у нормативно-правових документах тощо. Тому вбачається доцільним видання періодичного електронного вісника для задоволення зазначених потреб посадових осіб військових частин і підрозділів НГУ. З огляду на умови воєнного стану кожен випуск такого електронного вісника має бути невеликим за обсягом, містити дуже чітку, вивірену, надійну інформацію, спрямовуватися на актуальні запити практики, визначати належні підходи в роботі

відповідних посадових осіб і шляхи вирішення існуючих проблем, містити рубрикацію стосовно вдосконалення інформаційного, організаційного та практично-реалізаційного складників як психологічної допомоги, так і в цілому психологічного забезпечення бойової діяльності особового складу. Наявність електронної поштової скриньки при цьому вісникові уможливить оперативний зворотний зв'язок щодо наступного забезпечення потреби в актуальних матеріалах із невирішених проблемних питань, задоволення практики психологічної едукції навчально-методичними матеріалами тощо.

Зрозуміло, випуск такого електронного вісника потребує значних зусиль щодо створення штату й підбору компетентних членів редколегії, здатних реалізувати його місію, значної уваги відповідних посадових осіб психологічної служби до змісту та якості поширюваної інформації, забезпечення належного фінансування, оперативного оброблення та узагальнення зворотної інформації з електронної поштової скриньки тощо. Однак практичний ефект від реалізації такого періодичного електронного видання може бути доволі вагомим.

7. Унормування на рівні законодавства України з огляду на світовий бойовий досвід соціально-правових, організаційних та інших аспектів дій суб'єктів МПЗ щодо осіб, які мають адиктивні вияви, а також реалізація інформаційно-методичної забезпеченості таких дій.

Присутність у підрозділах осіб, які мають алкогольну, наркотичну чи ігрову залежність, безумовно негативно впливає на морально-психологічний стан особового складу, ефективність виконання бойових завдань, створює додаткове моральне напруження, спричиняє виникнення колективно-групових психологічних проблем і відволікає суб'єктів МПЗ від вирішення нагальних завдань службово-бойової діяльності, тому зазначене питання має бути оперативно врегульоване.

8. Реалізація комплексного підходу до кадрового забезпечення потреб надання спеціалізованої психологічної допомоги військовослужбовцям – учасникам бойових дій. Він полягає в такому. По-перше, йдеться про розширення кількості каналів для розміщення відповідних запитів і реклами про наявні вакансії та інтенсивність їх використання, не обмежуватися лише біржею праці чи агентствами з працевлаштування, а залучати телевізійні канали, виступи речників військових з'єднань НГУ в засобах масової інформації, взаємодію стосовно цього питання з посадовими особами ТЦК, заходи волонтерського руху тощо. По-друге, збільшувати обсяг і поліпшувати якість підготовки фахових військових психологів у військових навчальних закладах та допідготовки на базі ВВНЗ НГУ цивільних фахівців, ураховуючи досвід сучасної війни, потреби військових частин та особливості й умови виконання ними посадових обов'язків у бойових умовах. Доцільним вбачається й відновлення підготовки фахівців психологічного забезпечення оперативного рівня у НАНГУ, оскільки, як показує досвід, необхідне науково обґрунтоване вдосконалення організації і надання психологічної допомоги особовому складу в бойових умовах, і психологічного забезпечення СБД НГУ в цілому, а це можливо реалізувати за відповідної управлінської компетентності керівників психологічної служби оперативного рівня. По-третє, варто запровадити у військових підрозділах посаду інструктора ментального здоров'я і здійснювати якісний добір (підготовку) кадрів на ці посади.

9. Посилення уваги посадових осіб ГУ НГУ до питань організаційно-методичного і матеріально-технічного вдосконалення роботи мобільних груп психологічної підтримки. Забезпечувати їх дійсну мобільність і надавати необхідні засоби й ресурси для якісного виконання визначених їм завдань, а також посилювати особисту відповідальність керівників цих груп за їх раціональне використання і збереження працездатності.

10. Удосконалення якості й системності здійснення психологічного моніторингу соціально-психологічних процесів у військових колективах, чинників, що зумовлюють зниження морально-психологічного стану підрозділів, існуючих типових психологічних проблем військовослужбовців, їхніх актуальних потреб і запитів. Забезпечувати оперативне доведення результатів такого моніторингу до відповідних посадових осіб для їх урахування у процесі роботи з особовим складом і прийняття управлінських рішень щодо підтримання належного рівня МПС, психічного здоров'я військовослужбовців та соціально-психологічного клімату в підрозділах.

Таким чином, наведений масив основних проблемних питань сучасної практики надання психологічної допомоги особовому складу підрозділів НГУ під час ведення бойових дій і можливі шляхи їх вирішення можуть стати підґрунтям для організаційно-методичного вдосконалення в цій сфері.

Висновки

1. Необхідність забезпечення відповідності сучасним запитам практики ведення бойових дій науково-теоретичного, організаційного, методичного, матеріально-технічного підґрунтя надання адекватної психологічної допомоги військовослужбовцям, які її потребують, зумовлює доцільність та актуальність дослідження як існуючого масиву нагальних проблемних питань у зазначеній сфері, так і шляхів їх вирішення.

2. Для встановлення основних проблемних питань сучасної практики надання психологічної допомоги особовому складу підрозділів НГУ під час ведення бойових дій було реалізовано алгоритм проведення дослідження, а також використано доцільні методи його здійснення і залучено необхідних носіїв важливої дослідницької інформації. Усе зазначене дало змогу отримати перелік досліджуваних проблемних питань, диференційованих за належністю до інформаційного, організаційного та практично-реалізаційного складників надання психологічної допомоги особовому складу.

3. На основі наведеного у статті масиву основних проблемних питань сучасної практики надання психологічної допомоги особовому складу підрозділів НГУ під час ведення бойових дій і шляхів їх вирішення можлива реалізація організаційно-методичних удосконалень у зазначеній сфері, що є доцільним напрямком подальших науково-прикладних досліджень.

Перелік джерел посилання

1. Пасічник В. І., Керницький О. М., Ліпатов І. І., Товма М. І. Методологія і організація наукових досліджень з морально-психологічного забезпечення у Національній гвардії України : навч. посіб. Харків : НА НГУ, 2019. 104 с.

2. Крайнюк В. М. Теорія та практика психологічної допомоги. Київ : НАОУ, 2003. 158 с.

3. Крайнюк В. М. Психологія стресостійкості особистості : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2007. 432 с.

4. Корольчук М. С., Крайнюк В. М., Косенко А. Ф., Кочергіна Т. І. Психологічне забезпечення психічного та фізичного здоров'я особистості. Київ : Інкос, 2002. 272 с.

5. Оніщенко Н. В. Екстрена психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації: теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Харків : Право, 2014. 584 с.

6. Потапчук Є. М. Теорія та практика збереження психічного здоров'я військовослужбовців : монографія. Хмельницький : НАДПСУ ім. Богдана Хмельницького, 2004. 323 с.

7. Приходько І. І. Засади психологічної безпеки персоналу екстремальних видів діяльності : монографія. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2013. 745 с.

8. Романишин А. М., Бойко О. В. Первинна психологічна допомога і реабілітація в бойових умовах. Львів : АСВ, 2014. 121 с.

9. Тимченко О. В. Синдром посттравматичних стресових порушень: концептуалізація, діагностика, корекція та прогнозування : монографія. Харків : Вид-во ун-ту внутр. справ, 2000. 268 с.

10. Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І. Психологічна само- та взаємодопомога військовослужбовцям Національної гвардії України в умовах ведення бойових дій : посібник / за заг. ред. проф. Приходька І. І. Харків : НА НГУ, 2016. 108 с.

11. Психологічне забезпечення дій формувань Національної гвардії України (частина 2) : підручник / В. І. Пасічник та ін. Харків : НА НГУ, 2023. 166 с.

12. Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І. Протоколи надання першої психологічної допомоги військовослужбовцям Національної гвардії України в екстремальних умовах діяльності : посібник / за заг. ред. проф. Приходька І. І. Харків : НА НГУ, 2018. 40 с.

13. Колесніченко О. С. Засади бойової психологічної травматизації військовослужбовців : монографія. Харків : ФОП Бровін О. В., 2018. 488 с.

14. Колесніченко О. С., Приходько І. І., Мацегора Я. В. Психологічна реабілітація військовослужбовців після виконання службово-бойових завдань в бойових умовах : монографія. Харків : НА НГУ, 2020. 112 с.

Стаття надійшла до редакції 30.01.2024 р.

V. Pasichnyk, O. Kernytskyi, V. Vasyshchev

PROBLEMATIC ISSUES OF MODERN PRACTICE OF PROVIDING PSYCHOLOGICAL ASSISTANCE TO PERSONNEL DURING COMBAT OPERATIONS AND POSSIBLE WAYS TO SOLVE THEM

The article considers the peculiarities of implementing a study to identify problematic issues of the current practice of providing psychological assistance to the personnel of the National Guard of Ukraine during combat operations and to determine possible ways to solve them. The results of this study are presented.

The expediency and relevance of identifying the existing array of problematic issues in this area and determining ways to solve them are substantiated. The algorithm of research actions, the qualitative and quantitative composition of the involved carriers of important research information, and the methods used to obtain the necessary information are revealed.

On the basis of the data obtained from the carriers of important research information, using the methods of interviews, written surveys of experts, group discussions with combatants, studying the experience of psychological support of combat activities of the National Guard of Ukraine formations, their analysis and generalisation, a list of problematic issues of modern practice of providing psychological assistance to personnel is established. This list is presented according to the information, organisational, practical and implementation components of psychological assistance. In accordance with the nature of the identified problematic issues and the assessment of the possibilities of their solution, the author's vision of possible ways to improve the situation in this area is proposed.

It is proposed to use the above research material as a basis for the implementation of organisational and methodological improvements in the practice of providing psychological assistance to personnel during combat operations.

Keywords: *service and combat activity, combat operations, subjects of moral and psychological support, psychological support, psychological assistance, professional competence.*

Пасічник Володимир Іванович – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри організації роботи з персоналом оперативного факультету Національної академії Національної гвардії України.

<https://orcid.org/0000-0002-4094-049X>

Керницький Олександр Михайлович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри організації роботи з персоналом оперативного факультету Національної академії Національної гвардії України.

<https://orcid.org/0000-0002-9067-3846>

Васищев Володимир Сергійович, кандидат педагогічних наук, доцент, начальник кафедри організації роботи з персоналом оперативного факультету Національної академії Національної гвардії України.

<https://orcid.org/0000-0003-1992-699X>